

Інформаційно-аналітичні структури бібліотек в умовах демократичних перетворень

У роботі секції «Інформаційно-аналітичні структури бібліотек в умовах демократичних перетворень» (наук. кер. – В. М. Горовий, канд. філос. наук, ст. наук. співробітник, керівник СІАЗ, заст. генерального директора НБУВ, О. М. Кононенко, головний спеціаліст департаменту комунікацій влади та громадськості секретаріату Кабінету Міністрів України; учен. секр. – Т. Ю. Гранчак, канд. іст. наук, зав. відділу НБУВ) взяли участь фахівці ряду українських галузевих бібліотек України, Російської державної бібліотеки (м. Москва, Росія), та працівники Служби інформаційно-аналітичного забезпечення органів державної влади (СІАЗ) НБУВ.

У рамках роботи секції було заслухано 33 доповіді, в яких розглянуто комплекс проблем, пов'язаних із необхідністю активізації ролі бібліотечних установ у процесі інформатизації українського суспільства, вдосконалення системи вивчення запитів сучасних користувачів бібліотеки як основи для подальшого вдосконалення бібліотечної діяльності, підвищення ефективності інформаційної функції бібліотек, зокрема у вдосконаленні дистантних форм обслуговування, розширення асортименту та вдосконалення якості власних синтезованих інформаційних продуктів, проаналізовано досвід роботи бібліотечних інформаційно-аналітичних структур – спеціалізованих підрозділів для задоволення інформаційних запитів сучасних користувачів. У виступах наголошувалось, що в процесі демократичних перетворень в Україні число таких користувачів збільшується, їх запити урізноманітнюються. І це ставить нові проблеми перед бібліотеками. Їх вирішення зумовлює необхідність розвитку методичної, прогнозно-аналітичної роботи.

При цьому обговорювалися питання стосовно нових вимог щодо інформаційно-аналітичної продукції бібліотек, перспектив її включення в глобальний інформаційний простір, розвитку організаційних засад цього виду діяльності, перспектив формування корпоративної комп'ютерної мережі бібліотек України та розвитку її зв'язків із міжнародними бібліотечними комп'ютерними мережами.

Доповідачами підкреслювалось зростання суспільної значущості наукової інформації як основи забезпечення ефективного інформаційного

супроводу процесу суспільних перетворень. Така думка підкріплювалася результатами аналізу роботи НБУВ та її інформаційно-аналітичної служби (СІАЗ) в інформаційно-аналітичному забезпеченні владних структур.

На необхідності вивчення інформаційних запитів суспільства як фактора розвитку обслуговування користувачів та вдосконалення організації бібліотечної роботи зосередив увагу в своєму виступі, посилаючись на результати останніх соціологічних досліджень в Україні, **В. М. Горовий**.

Він підкреслив, що активізація бібліотечної роботи, пошук шляхів для підвищення її дієвості у вирішенні актуальних питань суспільного будівництва буде успішним при врахуванні еволюції соціально-психологічних особливостей нинішнього і майбутнього користувача.

Цей процес буде ефективним і не відставатиме від вимог часу за умови системного аналізу запитів і ведення прогнозно-аналітичної роботи, наслідком якої буде уявлення як про зміни в структурі користувачів, так і про еволюцію їхніх інформаційних потреб. При цьому основою, на якій має будуватися організація прогнозних досліджень, є стратегічний курс нашого суспільства, пов'язаний із демократичним вибором, орієнтацією на конституційно задекларовану мету: створення соціальної, правової, демократичної держави.

З вивченням читацьких запитів має пов'язуватись і розробка стратегії комплектування новою інформацією, і вдосконалення методик бібліотечної роботи: комп'ютеризація основних внутрішньо-бібліотечних процесів, кооперація бібліотек, використання в бібліотеці інформації в електронному вигляді, електронних версій книг і періодики, електронних інтернет-ресурсів.

У виступі зазначалося, що сучасний і майбутній користувач бібліотеки потребуватиме оперативну, ефективну роботу інформаційних структур, орієнтованих на виготовлення інформаційно-аналітичних продуктів, що відображають закономірності розвитку суспільних процесів, на виробництво синтезованої, прогнозно-аналітичної інформації, і підготовка спеціальних бібліотечних структур до задоволення таких запитів має здійснюватись уже сьогодні.

Проблему вивчення запитів сучасних користу-

вачів бібліотеки проаналізував у своєму виступі канд. іст. наук, старш. наук. співробітник НБУВ **О. В. Ворошилов**. Його аналіз базувався на узагальненні досвіду роботи Служби інформаційно-аналітичного забезпечення НБУВ. Постійним попитом у її роботі користуються матеріали, пов'язані з проблемами оцінки у суспільстві діяльності владних структур із вдосконалення управлінської діяльності; актуальних напрямів економічних перетворень, приватизації; міжнародної економічної та політичної діяльності, низки інших актуальних проблем. Ці ж питання цікавлять також політичні партії та інші громадські організації. Протягом останніх років і для владних структур, і для політичних партій та громадських організацій характерне зростання уваги до політичного, економічного, соціального життя регіонів.

Для задоволення цих запитів СІАЗ розпочав видання оглядів оперативної інформації з висвітленням найактуальніших подій, які відбуваються протягом доби в режимі «сьогодні на сьогодні» з областей України, АРК, міст Києва та Севастополя.

Доповідач підкреслив урізноманітнення протягом кількох останніх років запитів абонентів Служби стосовно найважливіших аспектів соціального життя в Україні. У зв'язку з цим на замовлення Міністерства праці та соціальної політики, Фонду загальнообов'язкового страхування України на випадок безробіття та Державного центру зайнятості СІАЗ здійснює постійний моніторинг висвітлення в ЗМІ найважливіших питань зайнятості населення, ринку праці та діяльності Фонду загальнообов'язкового державного соціального страхування України на випадок.

Збільшення частки інформаційно-аналітичних послуг і продуктів у бібліотеці як сучасного засобу введення науково-інформаційного ресурсу НБУВ у суспільний обіг було предметом дослідження мол. наук. співробітника НБУВ **Л. В. Присяжної** та наук. співробітника НБУВ **І. А. Вишневської**. Заслугує на увагу думка дослідників стосовно того, що сучасні користувачі в сфері управлінської діяльності, і представники інших суспільних інститутів у все більшій мірі потребують інформаційні продукти, які базуються на наукових матеріалах, аналітичному узагальненні, відпрацюванні кваліфікованих висновків та прогнозів, що мають допомогти у прийнятті правильних рішень.

Зверталася увага також на проблему вдосконалення форми подачі інформаційно-аналітичної продукції, як важливого фактора її успішного використання. Зауважувалось, що на сьогодні ще не вироб-

лено повний асортимент продуктів на базі електронної інформації, продуктів, які б повністю задовольняли інформаційні запити користувачів. Це, зокрема, пояснюється й тим, що нерідко ще здійснювана інформаційно-аналітичною службою робота виконується «під конкретного замовника», для задоволення конкретних інформаційних потреб тих чи інших структур, не зацікавлених у розповсюдженні замовлених інформаційних продуктів. У цілому ж особливості класифікації сучасних інформаційних продуктів бібліотек залежать від характеру інформації, її цільового призначення, способу виробництва, адресності розповсюдження тощо. Відповідно до цього можна розрізняти такі види електронних інформаційно-аналітичних продуктів:

- 1) за характером наданої інформації – фактографічні, концептографічні;
- 2) за призначенням – індивідуальні, групові, масові;
- 3) за способом передачі – безпосередні і такі, які передаються каналами зв'язку;
- 4) за режимом виробництва – разові, періодичні.

У виступах було підкреслено, що класифікація інформаційно-аналітичної продукції і послуг дає можливість сформувати асортиментну політику інформаційної служби відповідно до тенденцій розвитку інформаційного ринку, орієнтувати користувачів на використання продуктів і послуг, які відповідають їхнім запитам і потребам.

На розкритті зростаючої ролі синтезованого інформаційного продукту як важливого напрямку підвищення ефективності використання інформації зосередила свій виступ мол. наук. співробітник НБУВ **І. В. Соколова**. Вона, зокрема, зауважила, що вторинні (синтезовані) інформаційні продукти сприяють подоланню суперечностей у документальній комунікації – між ростом масивів і потоків надрукованих матеріалів, документів у електронному вигляді і можливістю їх освоєння суспільством. За характером відображеної у виданні інформації вони на сьогодні розподіляються на кілька підвидів: інформаційні, реферативні, оглядові, прогнозно-аналітичні та ін. Спільне між ними те, що всі вони створюються на основі обробки первинних інформаційних джерел, але якщо бібліографічні та реферативні видання слугують, насамперед, для бібліографічного пошуку і загальної орієнтації в проблемі, та оглядові інформаційні джерела інформують про зміст висвітлення конкретних проблем, а аналітичні узагальнюють, синтезують тематично відібраний матеріал.

Вторинні інформаційні видання полегшують процес отримання потрібної інформації замовником, економлять його сили і час для виконання власних обов'язків. Відбувається таким чином певний перерозподіл функцій, при якому інформаційні працівники активно включаються у практику суспільних перетворень, забезпечують її інформаційний супровід. Для цього, скажімо, працівники СІАЗ переглядають щодня інформацію понад 400 сайтів, центральну та регіональну пресу, нові надходження монографічної літератури. Систематично замовники не могли б виконувати самостійно роботу такого обсягу. Підготовка інформаційного продукту в бібліотеці в режимі інформації на базі інформації сприяє ефективності використання фондів і є важливою складовою інформаційної функції сучасної бібліотеки.

Провід. редактор НБУВ **О. В. Петрашук**, висвітлюючи зміст інформаційної функції бібліотеки, розглянула основний напрям її реалізації через аналіз матеріалу на семантичному, смислово рівні, досягнення змістовного синтезу, результатом чого є створення нової інформації. Доповідачка підкреслила зростаючу важливість підготовки вторинної інформації у випереджувальному режимі. Реалізація цього напрямку діяльності передбачає розгортання роботи з виявлення, аналізу та узагальнення запитів користувачів, прогнозування появи нових запитів і, відповідно, оперативне реагування на них.

Ефективна реалізація інформаційної функції є основним напрямом діяльності інформаційно-аналітичних структур бібліотек. Їх можливостям і завданням у забезпеченні інформаційного супроводу суспільних процесів було приділено увагу в виступах старш. наук. співробітника ДНСГБ УААН **О. В. Каргіної**, зав. відділу Фонду президентів України НБУВ **В. М. Удовика**, мол. наук. співробітника НБУВ **Ю. А. Якименка**, мол. наук. співробітника НБУВ **О. В. Чебан**. У виступах, зокрема, було зазначено, що в контексті реформи місцевого самоврядування, коли ситуація в регіонах дедалі більше визначатиме соціально-економічне й політичне обличчя держави, своєчасний інформаційний аналіз особливостей регіонального розвитку сприятиме оперативному реагуванню на виклики сьогодення, забезпечуватиме встановлення ефективного зв'язку між центром і регіонами. Отже, система інформаційно-аналітичного забезпечення діяльності органів державної влади та місцевого самоврядування має забезпечити виконання цього завдання.

Важливою складовою інформаційно-аналітич-

ної діяльності бібліотек є також здійснення моніторингу й прогностичного аналізу міжнародних, політичних, соціально-економічних, етнонаціональних, культурно-освітніх процесів в Україні, пов'язаних із функціонуванням інституту президентства; дослідження різноманітних науково-інформаційних джерел про президентів та інститут президентства в країнах світу; підготовка інформаційно-аналітичної, прогностичної та наукової продукції з питань функціонування інституту президентства в Україні та світі; вивчення інформаційних запитів користувачів цієї продукції. У рамках НБУВ така діяльність здійснюється Фондом президентів України.

Також було розглянуто особливості галузевої бібліотечної інформаційно-аналітичної діяльності.

Значною мірою ефективність реалізації інформаційної функції бібліотек залежить від орієнтації в потоці первинної інформації. Отже, важливою складовою інформаційно-аналітичної діяльності має стати дослідження специфіки інформаційних джерел. Особливості розвитку інтернет-ресурсів, їх специфіка як засобу формування інформаційного простору і ефективного використання інформації, особливості преси як джерела підготовки інформаційно-аналітичного продукту була розкрита у виступах канд. іст. наук, зав. відділу НБУВ **Т. Ю. Гранчак**, наук. співробітника НБУВ **А. Л. Потіхи**, мол. наук. співробітника НБУВ **О. П. Желай**, головного бібліографа НБУВ **Г. Г. Покровської**. При цьому, зокрема, було зазначено, що специфіка інтернет-ресурсів як дуже важливої складової інформаційного простору різноманітна. Ці ресурси сьогодні можна класифікувати за різними ознаками (державні й недержавні, центральні й регіональні, загальнотематичні й спеціалізовані, інтернет-видання, сайти інформаційних агентств, інтернет-версії друкованих видань тощо). Така класифікація дає змогу використовувати їх при підготовці різноманітних інформаційних продуктів. При цьому інтенсивне залучення в сферу інформаційно-аналітичної діяльності матеріалів інтернет-видань дасть можливість:

- прискорити процес пошуку, відбору і обробки необхідної замовникам інформації і заощадити час для підготовки якісного аналітичного продукту;
- забезпечити оперативну і якісну (об'єктивну і всебічну) підготовку вторинного інформаційного продукту;
- відслідковувати появу нових явищ у суспільному житті за найпершими інформаційними повідомленнями про них;

- забезпечити необхідну інформаційну базу для прийняття оптимальних управлінських рішень у різних сферах життя суспільства та їх наступної реалізації.

Незважаючи на збільшення в інформаційно-аналітичній діяльності частки електронних матеріалів, залишається актуальним і використання матеріалів такого інформаційного ресурсу, як друковані ЗМІ, зокрема ті, що спеціально висвітлюють діяльність органів влади. Дослідження інформації, яку вміщують ці видання, дає можливість, по-перше, визначати основні напрями, на яких зосереджуватимуться зусилля суспільства в процесі його розвитку; по-друге, відображати реалізацію планів, основних напрямів розвитку різних сфер життя (бюджетний процес, реформування політичної системи тощо); по-третє, визначати ступінь ефективності і оперативності реагування органів державної влади на виклики сучасного життя; по-четверте, на базі матеріалів ЗМІ аналізувати ефективність управлінської діяльності.

Про шляхи використання в інформаційно-аналітичній діяльності фондів бібліотек, зокрема фондів Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського, характеристики їх інформаційного потенціалу, в тому числі і як джерела формування інформаційного простору, йшлося у виступах зав. відділу НБУВ **Л. А. Чуприни**, зав. відділу НБУВ **Н. С. Вітушко**.

Зав. відділу фонду ООН **Б. П. Якушко** ознайомив учасників конференції з досвідом організації роботи з використання інформаційних ресурсів Бібліотеки ООН імені Дага Хаммершельда в Нью-Йорку, що було корисно у співставленні з вітчизняною практикою бібліотечної інформаційної діяльності.

Розгляду питань організації управління інформаційними потоками, технологіями обробки і виробництва інформації в контексті інформаційно-аналітичної діяльності бібліотек було присвячено доповіді канд. біол. наук, старш. наук. співробітника, зав. відділу Фонду президентів України НБУВ **Н. В. Танатар**, наук. співробітника НБУВ **А. Федорчук**, канд. екон. наук, старш. наук. співробітника НБУВ **С. П. Кулицького**, мол. наук. співробітника НБУВ **О. В. Порхун**, мол. наук. співробітника НБУВ **Т. Третяк**, наук. співробітника НБУВ **В. Шишкіної**.

Питанням удосконалення довідково-бібліографічного апарату бібліотеки, інтелектуалізації бібліографічного пошуку у забезпеченні інформаційних запитів користувачів були присвячені виступи зав. відділу Російської державної

бібліотеки **М. Ю. Нещерет**, наук. співробітника НБУВ **І. М. Архіпової**, наук. співробітника НБУВ **Н. І. Моїсєнко**, голов. бібліографа НБУВ **В. А. Шкаріної**.

Зокрема, було зазначено, що однією з важливих умов науково обґрунтованого планування інформаційної діяльності бібліотеки є уніфікований облік результатів довідково-бібліографічного обслуговування. Адже ведення кількісного і якісного обліку за єдиним зразком дає змогу в повному обсязі дослідити спектр інформаційних потреб різних категорій користувачів, виявити недоліки окремих ланок системи ДБО, визначити тенденції її розвитку.

З цінними повідомленнями стосовно різних аспектів інформаційної діяльності сучасних бібліотек на секції виступили мол. наук. співробітник НБУВ **О. О. Натаров**, мол. наук. співробітник НБУВ **Ю. М. Половинчак**, мол. наук. співробітник НБУВ **О. Д. Рябоконт**, мол. наук. співробітник НБУВ **Є. О. Голодрига**, мол. наук. співробітник НБУВ **Л. П. Чернявська** та бібліотекар I кат. **Л. І. Романча**.

У ході обговорення винесених на розгляд секції проблем учасники схвалили проект основних рекомендацій конференції, а також внесли свої рекомендації стосовно вдосконалення інформаційно-аналітичної діяльності бібліотек:

1. Доцільно ввести в практику дослідної діяльності бібліотек, насамперед наукових та галузевих, постійне вивчення запитів різних категорій користувачів стосовно змісту запитів, форм очікуваних послуг, асортименту інформаційно-аналітичної продукції бібліотечних установ та ін. На базі результатів цих досліджень планувати роботу з вдосконалення бібліотечної діяльності.
2. Розвивати, урізноманітнювати форми електронних інформаційних продуктів, розглядаючи цей напрям діяльності як важливий засіб введення в суспільний обіг інформаційних ресурсів бібліотек.
3. Активно використовувати потенційні можливості для створення корпоративної комп'ютерної мережі бібліотек України з інтеграцією її в перспективі як повноцінного сегмента інтернету в міжнародну бібліотечну комп'ютерну мережу.

*Тетяна ГРАНЧАК,
зав. відділу НБУВ, канд. іст. наук
Валерій ГОРОВИЙ,
заст. генерального директора НБУВ,
ст. наук. співробітник,
канд. філос. наук*